

ASSZONY ETELKÖZBEN

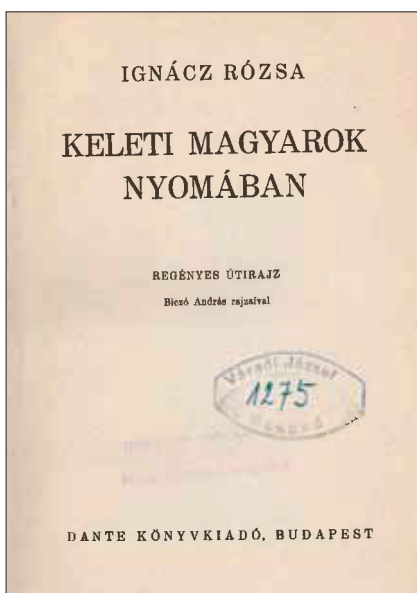
Sok szeretetreméltó alakja van a magyar irodalomnak, de a nők között, legalábbis a legújabb korban, alighanem Ignác Rózsa viheti el a pálmát. Beniczkyné Bajza Lenkétől és Kosáryné Réz Lolától Tormay Cécilé-n át Szabó Magdáig és Jókai Annáig vagy esztétikai, vagy eszmei-morális – vagy éppen mindkét – megfontolásból lehetnek fenntartásaink, nem beszélve arról, hogy írogató hölgyek esetében szükség van a szívbeli befogadáshoz egy olyan speciális többletre, aminek lényegét a kortársak közül nem akarják: maga Kodolányi János fogalmazta meg. 1952-ben a következőket írta Balatonakarattyról, miután kéziratban elolvasta Ignác Rózsa nyomtatásban majd csak 1989-ben a Püski Kiadónál megjelenő, Ünnepi férfiú című, Szent László királyunkról szóló könyvét: „Maga arra rendeltetett, hogy a megfogant tüzet táplálja és továbbadja. Hogy részecske legyen abban az atommagban, amely egyszer rettentő erővel magához vonz majd mindent ebben az országban, ebben a világban. Részecske, ami a kiformalódás törvényeit hordozza... Ha tőlem függne, akadémiai taggá választanám, megadnám a becsületrend lovagi fokozatát, a Kossuth-díjat, három holdas kertet a háza köré, csónakot, vitorlást, állandó jegyet a világ minden vasútvárára, hajóvárára, repülőgépeire, örökké érvényes vízumokat, lefordíttatnám a könyvét angolra, franciára és oroszra, kinevezném Nagyaszonynak.”

Ez a rajongás hangja, kétségtelen. Ám a nem túl könnyen lelkesedő és nem éppen érzelmességéről híres, nagyszerű író sorai alighanem igen sokat elárulnak erről a mosolygós szemű, írónak, színésznőnek és magyarnak egyaránt kiváló erdélyi asszonynak mélyebb valójáról. Kodolányi pontosan ráérezett

arra, ami Ignác Rózsa legnagyobb erénye: a női empátia és a tiszta emberi lélek ötvözetéből kifarjadt meglátás és ábrázolásmód képességére. Arra az erőre, ami a háromszéki városka, Kovászna szülőttét – büszkeségét – nő létére ezer veszély, kockázat és kényelmetlenség közepette és dacára a harmincas évek végének Romániájába, a Kárpátokon túlra vitte. Mert „*elhanyagoltuk a Kárpátokon túl élő magyarságot. (...) Vádol minket az elmulasztott idő (...), vádol a keleti magyarok állandó hazasóvárgása, vádolnak a moldvai és bukovinai magyarok hazasíró népénekei. (...) Fajtája sorsán borongani ugye szabad asszonynak is? Én csak egy szerény könyvecskét irtam, útmutatásul és híradásul azoknak, akik nálam kiválóbbak, erősebben magyarok és tudnak férfimódra cselekedni is.*” Noha nála erősebben gyaníthatóan kevesen lehetnek magyarok: az előszóban olvasható megindító fenti sorok, az egész kötettel, a *Keleti magyarok nyomában* című, 1941-ben megjelent könyvvel együtt legalább annyira megerősíthetik és indokolhatják Kodolányi rajongó sorait, mint a Szent László-kötet – és általában: Ignác Rózsa egész, igéző szépségű és nagyságrendű életműve, amely – Kodolányi János után szabadon – a maga kiválóságával az erdélyi irodalom Nagyaszonnyává avatta a női nem e ritka kincsnek számító reprezentánsát. Aki így, ezzel az alapállással rója Moldova csángó falvait: a „Keleti magyarok nyomában” nemcsak útmutatás és híradás, hanem megdöbbentő dokumentumriport, olykor drámai útirajz és roppant érzekletes, plasztikus helyzetjelentés is – meg még sok minden egyéb. Ahogyan Ignác Rózsa élénk varázsolja a lujzikalagori csángó asszonyokat vagy a bukaresti székely cselédnőket, a román prostituálttá váló szerencsétlen te-

remtéseket és a konstancai magyar papot, akinek „tizenkét kis falócáján szorosan egymás mellett vasárnaponként magyarul éneklük a dicséretet, hogy 'ne csüggedj el kicsiny sereg...' és aki minden vasárnap tíz-tizenkét kisgyereknek magyarul olvas bibliát istentisztelet után...” – megannyi páratlan írói bravúr, ami egyben ragyogó riporter, lélektani és eszmei erényeket is feltételez és bizonyít. És ebbe a mindent megvilágító fényzőnbe hasít bele az író egy-egy jajsikolya: „Íme a keleti magyarság mai sorsa! Eresz alatti cseléd-tanyák, kódorgás, lebujok, találkahelyek, névtelen kis székely csecsemők a román szeretetház küszöbén... Hogyne csengne füllünkbe folyton Nagy Sándor nagytitiszteletű úr egyszerű próféciája: Itt fog Erdély elvérezni!”

Egy asszony járja Etelköz csángó vidékeit és a bukovinai Józseffalva parókiáját, a dobrudzsai szeméthegeket és a bukaresti Cismigiu parkot, figyelve és beteg, olykor dalolva, máskor jegyzetelve, kitartóan és türelmesen. Noha nem idős ekkor – harminc alig múlt – de Tamási Áron édesanyját juttatja eszünkbe: „Kicsi asszony: olyan gyöngéd, hogy törhetetlen. Harcos tatároknál vagy száguldó mongoloknál lehetnek ilyen kicsi és bajokat átvészelő asszonyok. Sátrakban ültek,

vagy vándorló szekerek ölében. Végtelen pusztákon vagy elrejtő erdőkben mindig főztek valamiből; s tudta-e sokszor a férfi, hogy miből? Fiakat szültek, nagy és vad legényeket neveltek azokból a kicsi asszonyok, és sohasem tudták, hogy melyik harcból melyik jön vissza. Szolgáltak és vártak. Nappal babonákból jövedöltek, s éjjel zajokat gyűjtöttek, mint tarka gyöngyöket.” (Tamási Áron: Szülőföldem)

A keleti magyarság a moldvai csángók, az Ignác Rózsa-i ténykedésnek is köszönhetően 1941-ben Teleki Pál és Horthy Miklós jóvoltából hazatelepített bukovinai magyarok s a Bukarestbe, Dobrudzsába és általában a Regátba szakadt nemzettestvéreink ügyével-sorsával sokan foglalkoztak. Foglalkozott már Orbán Balázs és Petrás Ince János, később Domokos Pál Péter és Lükő Gábor, Mikecs László és Halász Péter, Beke György és Csoma Gergely, hogy csak kapásból néhány kiválóságot említsünk. Ignác Rózsa munkája nélkül, azt hiszem, még e nagy és halhatatlan nevek és felbecsülhetetlen művük sem lenne teljes. Lám, olykor egy asszony egyedül lehet a magyar világ maga.

Domonkos László

ETELKÖZBEN MA HETVENEZER MAGYAR ÉL (30-39. OLDAL)

„Szeret vize mellett
Szétálván kedvemre,
Ott isz e sziralom
Eljött busz szivemre.

*Egy csufért, egy rosszért
Életem veszteni,
Egy haszontalanért
Szokat kell buszulni.*

A Szeret vizinek
Csónakába ülnék,
Sz azon elbudoznék,
Ha belé nem vesznek.

*Ullyan beteg vagyok,
Hogy szinte meghalok,
Édeszem házaig
Mégisz elámbolygok.”*

Vajon kár volna-e
A tengerbe veszni
Sz e tenger vizivel
Magam elvitetni.

(Moldován csángó népdal,
Petrás János 'Rokonföldi'
közlése szerint)

A pipirigi erdőmérnöki ház kúriának is beillett. Távól a falutól, a rengeteg szélén, töretlen gyepek kerek udvaron állt a zsin-

delyborítású épület. Megcsodáltam pompás fedeles kapuját: a háromlábú, faragott porta sarkig kitérve meredt a dűlőútra, mintha csak várta volna a hivatlan vendégeket. Festő útítársunk kitörő örömmel üdvözölte feleségét és apró gyermekét. Vendéglátó házigazdánk, az erdőmérnök, a réglátott rokon hosszan kutatót emlékezetében, míg felfedezte kilétemet. Magányos, csendes ember, a háború után magyar mérnöki oklevelet szerzett, azután erdélyi lévén, Romániához került. Itt nyert állást a moldovai állami erdők egyik kerületében, Pipirigen. Kocsisa, szakácsnéja székely volt, találkozott azonkívül hébe-hóba egy-egy csángómagyar erdőmunkással. Ha erdélyi magyar rokonai nem keresték fel, úriemberrel néha évszámra sem beszélt magyarul. Azt mondta, szereti Moldovát. A moldovai román paraszt végtelenül jószívű, csendes, vendégszerető és vallásos. Arról nem tehet, hogy piszkos és beteges. Az állami rengetegek tövén épült falucskák lakóinak csak egy-két holdnyi földjük van; szekerezésből, famunkából élnek. Nyolc-tíz élő gyermek egy-egy családban, tehát nagyon szegények. Rengeteg ünnepet tartanak. Ez a szokásuk még a törökvilágból és a pár évtizede eltörölt jobbágyságuk

idejéből származik. Ünnepnapokon nem kellett dolgozniuk s így ők örömmel tartottak meg minden lehető és lehetetlen vallási ünnepet, a pirosbetűs ortodox ünnepen kívül számtalan kisebb, de népszerű szent névnapjait is. Rokonom mindjárt az első órában megajándékozott Bibescu Magda hercegnő falukutató könyvével a „Tara Salcii si Izvorilor”-ral, mely éppen a sokat ünneplő, lustának tartott moldovai román nép igazát bizonygatja. Moldováról és ottani életéről készségesen beszélt, de nem sikerült elrejtienie velem szemben bizonyos tartózkodást. Amint magunkra maradtunk, őszintén elmondtam jövetelem célját. A hatás meglepő volt.

– Csak a magyarok érdeklődnek Moldovában? – ezt kérdezte és kissé kiélezte hangja a kérdést. Mielőtt felelhettem volna, fölszakadt benne a zsilip és elébem ömlött a panasz. Azt helytelenítette, hogy magyar és román, e két egymásrautalt nép oly kevésbé ismeri egymást. Elpanaszolta, hogy még békében magyar gimnáziumot végzett és magyar egyetemem a háború alatt, erdélyi fiú volt, de románul szót sem tudott. Mikor idekerült, hihetetlen energiával tanult éjjel-nappal, hogy jól betölthesse állását.

– Évekig nem mertem tanult románokkal érintkezni, olyan selejtesen beszéltem a nyelvüket. Mikor végre közénk kerültem, Piatrán és Bascauban meglepődve kellett tapasztalnom, hogy a mi német-latinnyugateurópai műveltségünk mennyire különbözik a románok franciás műveltségétől. Egy kis diákleány hangosan kinevetett, mikor román állami mérnök létemre bevallottam neki, hogy a román irodalomnak hírét sem hallottam s igazán nem tudom, hogy Eminescu ki volt. – Hozzátette panaszához, hogy ő pótolta már ezeket a hiányokat, de elítéli azokat, akik a nemzetiségek nyelvét és irodalmát nem tanították annakidején a nemzetiségi Magyarország iskoláiban. Házigazdám igazolására le kell szögezmem, hogy derék, jó magyar ember, a második bécsi döntés óta visszajött Erdélybe. Esete nem volt egyedülálló. Ezer és ezer Ó-Romániába kényszerült erdélyi érzett két évtizeden át a románokkal szemben bizonyos nem jogos, de megmagyarázható kultúrinferioritást s csak kevés jutott odáig, hogy felismerje ennek okát a kétféle ellentétes nevelésben. Panaszait készségesen hallgattam és ezek a második napra szerencsére már elfogytak annyira, hogy közeledhettünk az én kérdéseimhez.

Előbb azonban bricskára ültünk és végiglátogattuk a környék monostorait. Manastirea Neamtuluiiban megcsodáltam a szakállas barátok négyszáz személyes refektóriumát. Az étkezés sorrendjét jelölő cédulákon csupa orosz hangzású nevet olvastam. A starec is orosz volt. De orosz eredetű volt Tatjana Matasaru is, az az apáca-asszony, akit mint rokonom régi ismerősét a közeli Agapia faluban kerestünk fel. Agapián nem kolostorban laknak a kalugyerászák, hanem kicsiny, különálló házacskákban. Sütnek-főznek, üdülővendégeket fogadnak,

s közös lelkigyakorlataikon kívül közös munkát csak a nagy szövőtermekben végeznek, ahol csodálatos, merevvonalú, madaras, virágos imaszőnyegeiket szövik. Édes befőttet, sörbetet és szöttéseket vásároltunk az agapiai apácáktól s megrakodva indultunk vissza Pipirigre. Az úton hat-nyolc főnyi favágócsoport haladt. Kísérőm biztatott, hogy szólítsam meg őket magyarul. *Azokat, akik piros övükből derékig csüngő vörös rojtokat viselnek, nyugodtan megszólíthatom, mert azok még tudnak magyarul.* Elmondta, hogy a piros szövetöves, de rojttalan ruházatúak között is van, akinek neve magyar eredetet jelez, de ezek már görögkeleti vallásra tértek át és magyarul elfelejtettek. A favágók fantanelei csángók voltak, ugyanúgy, mint azok, akikkel idejövetelemtől találkoztunk. Lükő Gábor tanulmányában olvastam, hogy Pipirigben magában is éltek magyarok. Rokonom szerint (évek óta élt Pipirigen és mindenkit személy szerint ismert) ma ott egyetlen magyarul tudó paraszt sem él és római katolikus vallást sem követ. Ismer ellenben két családot, melynek neve magyar eredetet sejtet, az egyik Sabau, azaz Szabó lehetett, a másik Ianos, talán János. Mindkét család görögkeleti, régi származását nem jelzi rojtos övével, az elsőben hat, a másodikban tizenhárom gyermek van. Meglátogattuk őket. Se Sabauék, se Ianosék arcvonásain nem tudtam csángómagyar jelleget felfedezni, ők maguk semmit sem tudtak arról, hogy magyarok lettek volna valaha.

– Mi hát az igaz a tömegesen Moldovában élő magyarokról? – kérdeztem rokonomat. Több mint tíz éven át járta ezt a vidéket, tudnia kell. Azt felelte, hogy becslése szerint Bacau városban és környékén negyvenezer, Roman várost környező falvakban harmincezer olyan csángómagyar él, akik ma is kitűnően beszélnek magyarul. Kétségbeesetten kérdeztem tőle, hogy hogyan lehet végre egy szintiszta magyarcsángó faluba eljutnom, hiszen Roman város vidékére nem engedtek be?

– Nagyon egyszerűen – felelte. Bacauban, amit a moldovai magyarok Bákónak hívnak, csütörtökön van a hetivásár. Ilyenkor a környék összes csángó falvaiból bejönnek a gazdák. Káposztát, hagymát árulnak. A bákói vásáron nem kell már a vörösrojtosokat válogatnom, mert azon a vidéken vörösöves, bekecses népviseletben csak a magyarok járnak. Az ottani román fekete-fehér színeket vagy rontott népviseletet visel. A vásárosok szekerein falujokat és nevüket jelző táblácska lóg, mindjárt meg is jegyezhetem, hogy melyik csángót hogy hívják és melyik faluból való. A csütörtöknap bákói vásárra százával jönnek moldovai magyarok, Liuzi Calugararól. Ez a falu hét kilométerre van Bákótól, Fantaneleiből (nyolc kilométer Bákótól, Bohusi irányában), jönnek Saratáról, Bogdanestiről, Ferdinandról, Margineniről, de ha szerencsém lesz, a délibb fekvésű faraoaini – forrófalvi, geoseni – diószini és klézsei magyarokkal is találkozhatunk.

Rokonom csak hosszú kérés után állt rá, hogy útikalauzunk legyen. Mint állami hivatalnok, nem vállalkozhatott nyíltan rá, hogy Románia legrejtegettebb titkát, az ország szívében nagy számmal élő színmagyar tömeget mutogassa erdélyieknek és egy magyarországinak. Azt mondta velünk tart, ha vállaljuk, hogy csupán az ő kirándulató vendégei vagyunk és elkísérjük őt amúgyis esedékes látogatásaira, bákói feletteseihez s a csángókat mintegy mellékesen vagy legalábbis a mellékesség látszatával fedezzük fel.

Szerda reggel indultunk Pipirigről Bákóba. Széles, fákkal szegélyezett, gyönyörű úton haladunk búza- és szőlőtáblák között. A föld végig zsíros, fekete. Közvetlenül a város alatt ömlik a fekete Beszterce a szőke Szeret folyóba, a Szeretbe, mely az egykori Etelkőzt határolta s melyről a románok neves krónikása Kogalniceanu azt írja, hogy neve a magyar Szeret szóból származik. (Cronicele Romanesti 377. oldal.) Én azt hiszem, ha Arnaulf német fejedelem nem csalogatja ki innen annakidején Árpád apánkat kecsgetető ígérekkel, a magyarok sohasem hagyták volna el ezt a gyönyörű gazdag vidéket... Még csak Bákó város határában jártunk, mikor egyik gyaluforgácscéges kocsmá felett érdekes felírást pillantok meg: „Han la Pista” Pista magyar név s a Han – e török eredetű szó – kocsmát jelent. Alig gurultunk tovább száz métert, ismét kocsmafelírást látunk: „Han la Ungureanu” azaz kocsmá a magyarhoz. E különös és meglepő fogadtatás után beérünk a főtérre. A végig kövezett, tiszta, csinos Bákó Marosvásárhelyre emlékeztet, csak sokkal élénkebb. Fajármos fiákerlovak trappognak a csöngőkkel felszerelt kocsikon, a kisváros balkáni voltához hűen pezseg, él, közlekedik. A zengetes nevű Pallas Athénée szállóba hajtatunk. A kapus idegenes kiejtéséről azonnal leleplezi, hogy magyar vagyok s ezentúl csak magyarul beszél. Könnyen teheti, nagyváradi zsidófiú, Grosznak hívják. Szobámba csinos, barnaarcú leányka hozza föl a csomagot. A portástól tudja már, hogy magyar vagyok. Magyarul köszön ő is. Bogár Erzsinek hívják, 19 éves bogdánfalvi csángóleány.

Kérdem, hogy könnyen elengedték-e hazulról a városi szolgálatba, éppen szállodai szobalánynak. Pirongva felel:

– Dehogy engedtek. Kellett jójuk. Baj lett. Ed szabadszágosz katona vóot... – és székenykezve beszéli élete történetét. Szokványos szobaleányegyenruhát visel. A nyakában kis fehérfényű bádglapocská lóg. Megnézem. A hosszúhomlokú, kunverő Szent László királyt ábrázolja az érmecke. Latin írás van a szent glóriás feje fölött: „Scts Ladislaus rex hungarorum”. Még otthon kapta a falujában „keresztkéjétől” azaz keresztanyjától. Kérdem, tudja-e melyik szentet ábrázolja.

– Hogyne – bólint – azt, kihez mük így imádkozunk odahaza:

„Ki iél megálgyad,
Ki hal, nyugusszad,
Bünösz lielkünkért
Jézuszt imádjad.
Idvez légy kegyelmes
Szent László királ.”

Háromszor is elmondattam vele, hogy megtanuljam. (Csak hazajöve, Pestre, mintegy két hónap mulva jegyezhettem le, mert jegyzetekkel nem kísérelhettem meg a határvizsgálatot, de amennyire emlékezetem megbízható, szószerinti hűséggel. A harmadik sor hitelességéért azonban nem vállalom a teljes felelősséget. Ezt a kis imát lejegyezve még sehohsem láttam.)

MIÓTA ÉLNEK A CSÁNGÓK MOLDVÁBAN? (59–68. OLDAL)

„Gazdag csángó vót az apám,
Rokójába járt az anyám.
Mikor ő kemek elhaltak,
Réjám csak ed gucmát hattak.

Igaz, hod én szegién vagyok,
De lám szükségim szem nagyok.
Vagyon ed barna asszonyom,
Sz'avval szükségim pótolom.

Husz juhunk van sz ed tehenünk,
Mamaliga a kenyerünk.
Sz mégisz jó időket élünk,
Pap sz patyikára nem költünk.”

(Petrás János feljegyzése, Forrófalván)

Jerney János „Keleti utazás” című művében határozottan állította és történelmi adatokkal vélte bizonyítani, hogy a moldovai magyarság egyenes leszármazottja annak a magyarral egyvérű (s szerinte nyelvű) uzból, jászból, kunból, etelközi magyariakból keveredett embercsoportnak, mely a népvándorlás idején egymással váltakozva szállta meg a Pruth és Szereth folyók között. A Galac nevű dunai kikötőváros mellett még száz évvel ezelőtt is Vadul Ungurilornak (magyar révnek) hívták azt a hadászati helyet, ahol Jerney szerint Árpád seregei átkeltek. Ilyen és ehhez hasonló adatokkal érvelt e régi utazó. Fejtegetéseit száz éven át idegen eredetű tudósok elszánt hada cáfolta. Sokáig divatozott a székely kitelepülés kizárólagos elmélete. Újabbkori kutatóink már kétféle csángóságról beszélnek: egy déli tömegről, mely a Tatros és Tázló folyók mentén az Onestibacai vonalon Erdélyből kitelepe-

dett székelyekből áll; a székelyekkel nagyon hasonló nyelvjárást beszél. Megkülönböztetik az északi az északi csángó tömeget ezektől, mondván, hogy az északi csángóság a székelyekkel kevés, de néha éppen semmi rokonságot sem mutat sem külsejében, sem lelki alkatában. Ez az északi csángóság selypít s magát csak „cángó”-nak nevezi.

Lükő Gábor a szamosháti magyarsággal hozza rokonságba a selypítő csángókat s ezt az állítását tudományos módszerrel bizonyítja: az azonos házépítési módot, kandalló szerkesztést, mezőgazdasági felszereléseket stb. mutatja ki a selypítő északi csángóknál és a szamosháti magyaroknál.

Azt hiszem, tudósok megállapításainál is elevebben ható és érdekesebb lehet az, ha nem is feltétlenül hiteles, hogy maga a csángó mit tud ma fájáról, mit vall nemzetiségéről, továbbá moldovai tartózkodásának kezdetéről. Mielőtt Varga Antal liuzi gazda vallomását leírnám, még azt is el kell mondanom, hogy a délközépmoldovai liuzi lakói tudósaink szerint valószínű székely eredetűek, tehát nem selypítenek. Ezzel szemben én azt tapasztaltam, hogy Liuziban mindenki selypít és egyikük sem vallja székelynek magát. De térjünk vissza Varga Antalhoz, az élő bizonyágtevőhöz, aki 1938 júliusában utcára kimenni vonakodó felesége helyett a templomba elkísért.

Középtermetű, inas, sovány. Sertehajú, keményszőrzetű. Kicsi, lecsurgó bajuszt visel s hetes borostát állán. Uri ruhánkat nézi s azonnal azt ajánlja, hogy keressük fel a papot.

– Iéppen moszt ebédez több papockákkal, kik jöttek vendégnek.

Összenézünk. Semmi kedvünk a pappal beszélni. Tudjuk már róla, hogy janicsár csángó, aki nem szívesen beszél magyarul. A férfiak ki is jelentik, hogy sietünk, csak éppen erre autóztunk, hírét hallottuk és megnéznők a szép új templomot, de a papot vendégei körében nem akarjuk zavarni.

– Magik magyarok? – kérdi gyanakodva Varga Antal. – Akkor tán katolikusok?

Szaporán bólintunk, hogy bizalmát megnyerjük. Én is bölögetek, pedig református vagyok, de tudom már, hogy moldovai csángók szemében csak az a magyar, aki katolikus. Az ügyvéd leül az udvaron a gyermekekkel játszani, a mérnök visszamegy Joachimhoz a kocsiba. Ketten indulunk Varga Antival. Szeretném szóra bírni s magam kezdem a beszédet, hogy bemelegítsem.

– Odatúlról jöttünk Erdélyből. Mondta, hogy maga is járt ott egyszer.

– Igen.

– Márfát vitt. Árut. Milyet?

– Deckát.

– Fuvaros?

– Asz.– Szűkszávuán méri a szót.

– Katona vót-e?– kérdem hirtelen.

– Asz igen– feleli– mikor vót a nad verekedész (1916-ban), akkor isz jártam odatúl Veresztoronynál.

– Román katona vót?

– Igen.

– Akkor a románok a magyarokkal verekedtek. Elég szomorú lehetett magyarok ellen jönni, hiszen maga is magyar, mint mi odatúl.

Hümmög, nem felel. Vakargatja a fejét.

– Egyforma nyelven beszélünk. Maga is én is. Megértjük egymást, hát csak magyarok vagyunk, igaz-e?

– Ud lehet.– Megáll, töpreng, aztán elkezdli.– Megkövetem asszonszágot, minket cufolnak cángónak lenni.

– De azért csak magyarok, úgy-e?

– Háát... aszt nem szabad mondani.

– Ki tiltja meg maguknak?

– Mondta papocka esz. Tanítják jermekeknek esz.

– Pedig maguk is odatúlról jöttek egyszer. Hiszen a magyarok nagy tömegben odaát élnek, nem itt. Meg még meszebb, a síkságon, Budapesten. Ide a románok közé csak jöttek maguk valahonnét. Talán éppen Erdélyből, odatúlról, ahol a háborúban járt, meg deckát árulni.

– Deckát? No cak. Jártam én eccer bucun isz. Somolyóba. De asziér mü nem onnét eredtünk vala.

– Hát nem is Varga uramék, de tán az öregek. Meg azoknak az apjuk. Az ősök?

Rázza fejét. Szinte gögösen mondja.

– Aszt nem. Mü nem vadunk jövevének. Ninc cak ed legöregebb ember isz a faluba, ki jövevéen lenne. Pejig mü mind vadunk itt kétezer cángó katolikusok. De ud tartották mü elejink isz, hod mi örökkétől fogva itt levénk. Még előbb, mint a moldovánok.

Leccsapok rá.

– Persze, hiszen maguk nem románok.

– Nem, asz nem. Románok nem vadunk.– mondja.

– Akkor hát mégis magyarok?

– Katolikusok– feleli némi tépelődés után.

A templom elé értünk. Négy-öt gyerek a nyomunkba szegődött. A templomajtó nyitva. Nagy térdhajlással lépünk be. A sima, újonnalú oltáron bukaresti mester dolgozik még.

– Sziép– mondja Varga Antal áhítattal.

Nagy, kongó, sima, üres, barátságatlan épület. A szószéket nézem s kérdem:

– Hát persze, mindig csak románul beszél ott fenn a pap, úgy-e?

– Háát– bólint.

– Aztán régebben, amikor maga fiatal volt, akkor se prédikáltak itt magyarul?

– De– mondja.– Erre járt eccer egy barátoccka. Asz igen.
 – Szépen beszélt, úgy-e?
 – Lehet– mondja Anti.– Nem értettük papi beszédet magyarul. Beszéd az Isztennel 's az urakkal az nadon nehéz magyarul.

Végig járjuk a templomot. Odakint megint faggatni kezdem.

– Hát az asszonyoknak is nehéz a papi beszéd magyarul?

– Hát ha prégyikál, akkor i disz, u disz nem érthesse sze-gién asszon niép.

– De hiszen a felesége mondta, hogy ő és a többi asszonyok nem is tudnak románul. Hát akkor hogyan gyónnak?

Varga uram óvatosan körülnéz, aztán a fülemhez hajolja súgja:

– Tud mü papockánk magyarul esz, ha akar. Sze cágó ő esz. Cak hát prégyikálni nem lehet neki magyarul.

– Énekelniök sem szabad a templomban magyarul?

– Nem. Aszt nem.

Jönnek a férfiak is templomot nézni. Bemegyünk. Újra körüljárjuk az épületet. Megnézzük az épülő szemináriumot. Majd gazdasági kérdésekre terelődik a szó.

– Mennyi földje van Varga uramnak?

– Húsz hektár. (Negyven hold.)

– S hány gyermeke?

– Nyóc Iszten után.

– Iskolába járnak-e?

– Három. Ed papnak tanul, az a Joszif. Ed mótorosz inasz-kának Bákóba.

– Aztán a többi gazda hogy bírja magát?

– Haá. Van harminc hektárosz isz, meg öt isz. Azon ke-veszebb ninc.

Gálcs István: Falu, olaj-vászon, 1974

Elmondja, hogy hagymát, káposztát természetnek, búza, rozs kevés terem, de van jó szőlejük, aztán bellérkednek, lo-vakat adnak-vesznek, fuvaroznak.

– Jól élhetnek?

– Hála legyen mü urunk Jézusznak, jól. Cak nad a kontri-bucia (adó). Különösen a szimbria biszericseászka (egyházi adó).

– Rádiójuk van-e?

Csodálkozik, aztán mintha megértené a kérdést, tagadólag rázza a fejét.

– Újság jár-e a faluba?

– Asz igen.– S mond egy románnevű népújság címet.

– Ebből a faluból volt-e valaki Pesten, a nagy katolikus kongresszuson?

– Mü papunk olyat nem enged.

Magyarázom neki, hogy mint jó katolikusok, ott a pápa követét láthatták volna s hogy volt néhány moldovai csángó Pesten ezen a kongresszuson s még többen bukovinaiak. Hogy lehet, hogy közülük senkinek sem jutott eszébe kimenni, mi-kor pénzüik is van rá, módosak is?

Ismét csak a fülemhez hajlik és súgva mondja.

– Aszt prégyikálta vala a szentegyházba, hogy Magyaror-szágra menni asz bűn ész lázadász.

Joachim értünk jött nagy türelmetlenül az autóval. Mind-nyájan beszállunk, megyünk vissza Vargáékhoz. Az autó lép-csőjére fekete cipőgombszemű, ragyogó arcú fiúcska kapasz-kodik fel.

– Hogy hínak?

– Benedek Joszif Moraré.

– Hány éves vagy?

– Én kilenc.

– Iskolába jársz-e?

– Biza.

– Aztán jól tanulsz?

Szóról-szóra ezt mondja:

– Mán kéccer vittem vót el a prémet. De elviszem vala harmadszor esz, ha nem szentpéterezem vala.

– Szentpétereztél?

– Biza.

– S hát az ugyan bizony mi?

Nagyot nevet.

– Hát Szentpéter kántálni jártam vala sz leánkákat cuco-rászni sz a szkólát elaluttam sz a prémet (prémiumot) mász-nak adták.

Megkérdem, hogy el tudná-e énekelni a Szent Péter éneket.

Ígéri. Erre magunkhoz ültetjük, úgy hajttatunk vissza Vargáékhoz. Kocsinkat tekintélyes gyermekhad kíséri. Var-gánénál összeszaladt érkezésünk hírére négy-öt asszony s kí-váncsian néznek az autó felé.